

В.В.Гордієнко

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ХРОНОРИТМІВ ЕКСКРЕТОРНОЇ ФУНКЦІЇ НИРОК У ЩУРІВ ЗА ТРИВАЛОЇ ДІЇ МАЛИХ ДОЗ КАДМІЮ ХЛОРИДУ

Кафедра медицини катастроф та військової медицини (зав. - доц. І.Г.Бірюк)
Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці

Резюме. Досліджено хроноритми екскреторної функції нирок у статевонезрілих і статевозрілих щурів на тлі малих доз кадмію хлориду (0,03 мг/кг, per os, 30 днів). Більш виразні перебудови циркадіанної орга-

нізації показників екскреторної функції нирок за кадмієвої інтоксикації виявлено в статевозрілих тварин.

Ключові слова: хроноритми, функція нирок, кадмію хлорид, статевонезрілі, статевозрілі щури.

Вступ. Серед пріоритетних хімічних забруднювачів довілля одне з перших місць за своєю токсичністю і небезпекою для людини посідають важкі метали, особливо свинець і кадмій [11]. Щорічно в навколишнє середовище надходить понад 20 тон сполук кадмію [5]. Головними шляхами надходження кадмію в організм є органи дихання та шлунково-кишковий тракт. Всмоктування важкого металу відбувається в тонкій кишці, причому рівень його абсорбції, кумуляції, а також чутливості організму залежать від віку [1, 13]. Знаходяться у плазмі крові в складі різних транспортних білків, кадмій поступово накопичується в тканинах, у більшій мірі в печінці та нирках.

За даними літератури, одним із характерних симптомів кадмієвої інтоксикації є нефропатія [3,6,7,12] та порушення циркадіанної організації функцій нирок [2,10], що вважають однією з перших ознак (маркером) ниркової недостатності [9]. При цьому обмаль відомостей стосовно вікових

особливостей перебудови циркадіанної організації функцій нирок за умов інтоксикації солями важких металів.

Мета дослідження. Дослідити у віковому аспекті добові хроноритми екскреторної функції нирок за умов експериментальної інтоксикації малими дозами кадмію хлориду.

Матеріал і методи. Експерименти проведено на 156 нелінійних білих щурах-самцях двох вікових груп: статевонезрілих (1,5 міс., масою 60,0-80,0 г) і статевозрілих (5 міс., масою 180,0-200,0 г), які мали вільний доступ до їжі (зерно пшениці) і відстояної водогінної води. Тварин утримували в умовах віварію зі сталим температурним та світловим режимом (12.00С:12.00Т). Кадмієву інтоксикацію моделювали внутрішньошлунковим уведенням з допомогою металічного зонда кадмію хлориду в дозі 0,03 мг/кг, що складає 1/333 DL₅₀ для статевозрілих щурів [6]. Токсикант вводили тваринам обох вікових груп

впродовж 30 днів. Контрольні тварини за аналогічних умов отримували дистильовану воду. У кожній серії дослідів було 36-42 тварин, які перебували в окремих клітках по 6-8 особин у кожній. Біоритми функції нирок досліджували впродовж доби з чотиригодинним інтервалом впродовж 2 год за умов індукованого діурезу. Сечу збирали за 2 год після гідратації тварин внутрішньошлунковим уведенням водогінної води підігрітої до 37° С в об'ємі 5% від маси тіла. У плазмі крові визначали концентрацію креатиніну, іонів натрію, калію, у сечі - концентрацію креатиніну, іонів натрію, калію, білка. Концентрацію електролітів визначали методом фотометрії полум'я на "ФПЛ-1", білка - сульфосаліциловим методом, креатиніну в сечі - за методом Фоліна, у плазмі крові - за Поппером у модифікації А.К.Мерзона з пікриною кислотою. Показники екскреторної діяльності нирок розраховували за формулами [8]. Евтаназію тварин проводили під нембуталовою анестезією (40 мг/кг) шляхом декапітації. При утриманні і використанні тварин користувалися вимогами Європейської конвенції із захисту хребетних тварин, яких використовують з експериментальною та науковою метою (Страсбург, 1986). Статистичний аналіз отриманих даних проводили методом "Косинор-аналізу" та параметричними методами статистики з розрахунком t-критерію Стьюдента.

Результати дослідження та їх обговорення.

Тривале надходження в організм тварин низьких доз кадмію хлориду позначилося на функціональному стані нирок і порушило біоритмічні процеси в них (табл.). Вікові відмінності в циркадіанній організації діяльності нирок виявлено і в контрольних тварин [4].

Оцінку екскреторної функції нирок проводили за величинами діурезу, швидкості клубочкової фільтрації, концентрації креатиніну в плазмі крові і сечі, відносної реабсорбції води, концентрації в сечі та екскреції іонів калію та білка.

Незважаючи на те, що під впливом кадмію хлориду мезор діурезу в статевонезрілих (СНЗ) і статевозрілих (СЗ) тварин суттєво не змінився щодо контрольних показників, уведення токсиканту дещо позначилося на амплітуді коливань біоритму та розташуванні акрофази.

У СНЗ тварин помітно знизилася концентрація іонів калію в сечі. Виявлено інверсію хронориму: о 20.00 год, коли в контрольних СНЗ тварин спостерігали найвищий показник біоритму, за дії токсиканту концентрація іонів калію в цей період була найнижчою (меншою в 2,6 раза порівняно з контрольними тваринами). Мезор екскреції іонів калію в СНЗ тварин знизився в 1,5 раза. О 12.00 і 04.00 год показники калійурезу суттєво не відрізнялися від контрольних тварин (рис. 1).

У СЗ тварин середньодобовий рівень концентрації іонів калію в сечі істотно не змінився, лише о 8.00 год ранку був нижчим, а о 24.00 год - вищим показника контрольних тварин. Значно нижчий вихідний рівень мезору екскреції іонів калію в контрольних СЗ щурів за дії кадмію хлориду суттєво не змінився (рис. 1). Лише о 8.00 год екскреція цього іона знизилася на 32% проти контролю (табл.). Час акрофази калійурезу в СЗ і СНЗ тварин збігався, однак амплітуда біоритму в СЗ тварин на 40% вища, щодо СНЗ.

Дослідження вікових особливостей хроноритмів концентрації креатиніну в плазмі крові щурів показало, що у СНЗ і СЗ тварин за дії кадмію хлориду спостерігалася ретенційна азотемія із збільшенням концентрації креатиніну вдвічі в усіх досліджуваних пробах плазми крові впродовж доби (табл.). Низька амплітуда коливань концентрації креатиніну відносно мезору в контрольних СЗ щурів (2,3%) за дії токсиканту зроста майже в 10 разів. Істотний десинхроноз у СЗ щурів з більш низькими концентраціями креатиніну щодо дослідної групи СНЗ щурів виявлено о 8.00, 12.00, 24.00 год.

Оцінка швидкості клубочкової фільтрації в СНЗ і СЗ щурів за інтоксикації кадмієм у всі часові проміжки впродовж доби засвідчила її гальмування (рис. 2). Якщо рівень клубочкової фільтрації в контрольних СЗ і СНЗ тварин суттєво не відрізнявся (за винятком 12.00 і 16.00 год), то за дії токсиканту мезор клубочкової фільтрації знизився проти контрольних показників у СНЗ в 1,8 раза, у СЗ тварин - у 2 рази. Зміщення акрофази при цьому у тварин обох вікових груп змінило фазову структуру біоритму. У ранкові години

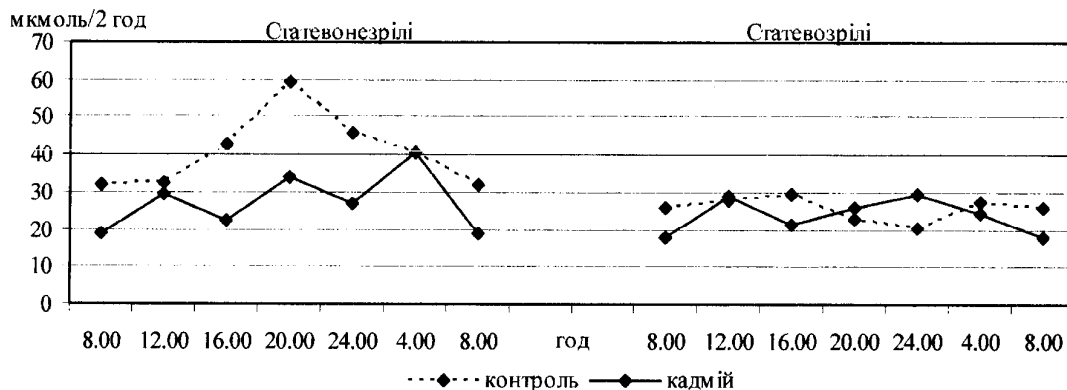

Рис. 1. Вплив кадмію хлориду на хроноритми екскреції іонів калію (мкмоль/2 год) в щурів різного віку

**Вікові особливості хроноритмів екскреторної функції нирок у щурів
за умов тривалого (30 діб) уведення кадмію хлориду (0,03 мг/кг) ($\bar{x} \pm S_x$)**

Години	Статевонезрілі (СНЗ)		Статевозрілі (СЗ)	
	Контроль (n=42)	Дослід (n=36)	Контроль (n=36)	Дослід (n=42)
Діурез, мл/2 год				
8.00	3,83±0,318	3,60±0,092	3,14±0,219	3,72±0,160 *
12.00	3,78±0,355	3,19±0,265	3,60±0,127	3,78±0,362
16.00	3,44±0,342	3,47±0,080	3,83±0,345	4,06±0,077
20.00	3,87±0,390	3,93±0,259	2,79±0,283**	3,62±0,240
24.00	3,92±0,413	3,48±0,215	3,48±0,202	3,70±0,224
4.00	3,29±0,366	3,81±0,144	3,22±0,221	3,61±0,334
Екскреція іонів калію з сечею, мкмоль/2 год				
8.00	32,02±3,118	18,89±1,701*	26,08±1,777	17,78±2,117*
12.00	32,30±3,972	29,38±2,446	27,72±2,312	29,15±5,134
16.00	42,84±4,569	22,53±2,951*	29,50±4,660**	21,51±1,511
20.00	59,47±8,764	34,19±1,462*	23,05±1,086**	25,73±2,943#
24.00	45,41±5,707	27,09±3,463*	20,30±2,293**	29,50±4,080
4.00	40,45±5,561	40,72±6,216	27,20±2,288**	24,55±2,576#
Клубочкова фільтрація, мл/хв				
8.00	420,9±42,51	260,4±20,12*	407,4±16,67	335,8±37,87
12.00	382,1±31,45	207,8±22,72*	507,2±15,05**	303,8±21,67#
16.00	394,1±24,43	251,6±20,87*	553,6±50,87**	242,4±21,73*
20.00	531,4±26,13	186,3±13,80*	514,3±23,41	284,4±12,59#
24.00	482,7±55,33	221,6±9,01*	377,2±21,29	231,7±22,61*
4.00	478,9±58,78	223,9±14,23*	442,4±11,60	258,0±21,29*
Концентрація креатиніну в плазмі крові, мкмоль/л				
8.00	70,6±2,80	138,5±6,57*	64,4±1,57	112,6±1,86#
12.00	70,4±2,99	161,2±2,87*	64,6±1,17	127,1±4,49#
16.00	83,3±3,53	132,3±6,17*	66,8±1,93**	148,5±9,77*
20.00	72,5±4,75	166,0±8,32*	65,4±1,29	148,1±9,97*
24.00	67,0±2,20	160,3±7,00*	68,0±0,84	130,4±4,035#
4.00	65,4±1,49	169,0±6,70*	66,4±1,75	155,1±7,083*
Концентрація креатиніну в сечі, ммоль/л				
8.00	0,925±0,0551	1,185±0,0506*	1,019±0,0784	1,205±0,0848
12.00	0,865±0,0500	1,245±0,0613*	1,093±0,0551**	1,260±0,0967
16.00	1,186±0,1051	1,133±0,0591	1,157±0,0434	1,034±0,0664
20.00	1,241±0,1167	0,950±0,0716*	1,528±0,2141	1,410±0,0859#
24.00	0,989±0,0713	1,233±0,0687*	0,888±0,0395	0,973±0,0397#
4.00	1,143±0,0644	1,194±0,0936	1,114±0,0814	1,338±0,0553*
Екскреція білка з сечею, мг/2 год				
8.00	0,110±0,0108	0,085±0,0064	0,055±0,0104**	0,144±0,0088#
12.00	0,129±0,0181	0,192±0,0535	0,024±0,0088**	0,141±0,0169*
16.00	0,051±0,0205	0,156±0,0305*	0,122±0,0186**	0,161±0,0073
20.00	0,056±0,0205	0,255±0,0394*	0,143±0,0024**	0,212±0,0302
24.00	0,069±0,0097	0,279±0,0403*	0,012±0,0024**	0,080±0,0048#
4.00	0,167±0,0137	0,217±0,0508	0,131±0,0253	0,114±0,0244

Примітка. * – показники вірогідні ($p < 0,05$) порівняно з контролем; ** – показники вірогідні ($p < 0,05$) при порівнянні контролю (СНЗ-СЗ);# – показники вірогідні ($p < 0,05$) при порівнянні дослідів (СНЗ-СЗ)

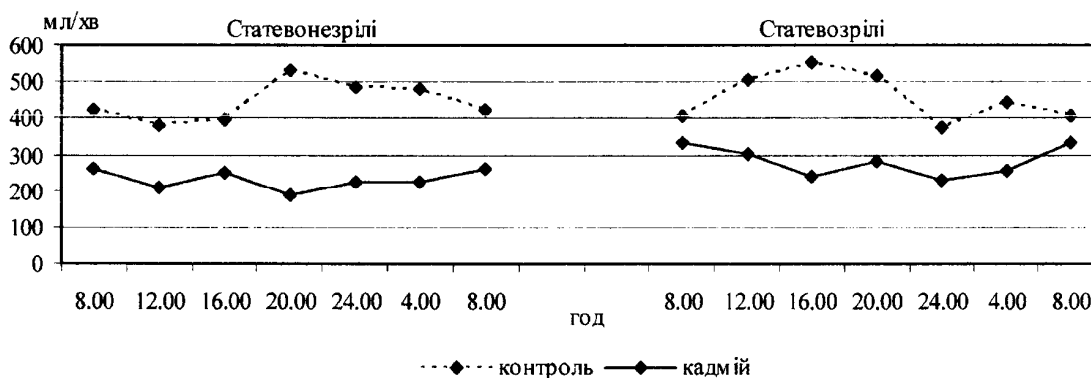

Рис. 2. Вплив кадмію хлориду на хроноритми клубочкової фільтрації (мл/хв) в щурів різного віку

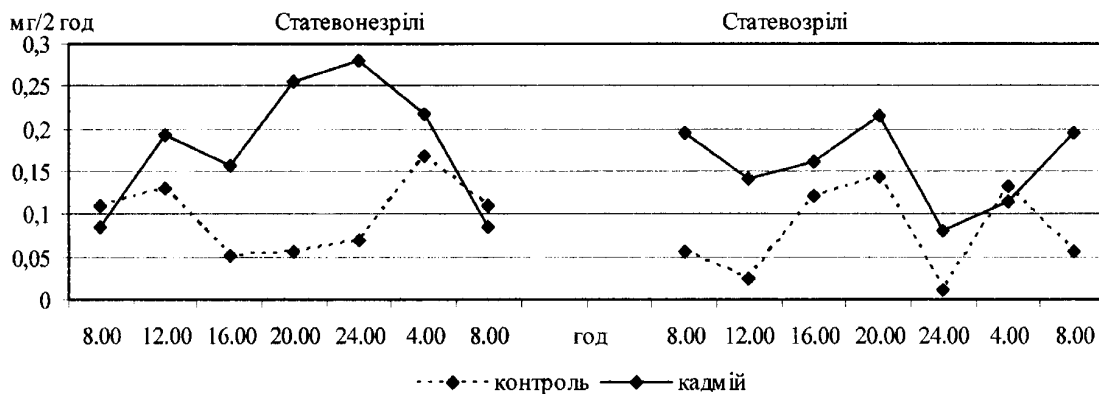

Рис. 3. Вплив кадмію хлориду на ниркову екскрецію білка (в мг/2 год) щурів різного віку

(8.00-12.00) у СЗ тварин максимальна швидкість клубочкової фільтрації корелювала з низькими концентраціями креатиніну в плазмі крові (табл.).

У тварин обох вікових груп спостерігалось гальмування відносної реабсорбції води. У СЗ щурів при активації амплітуди біоритму зниження мезору відносної реабсорбції води було вдвічі більшим, ніж у СНЗ тварин.

Виявлено, що в контрольних СНЗ тварин мезор екскреції білка в 1,5 раза вищий, ніж у СЗ, що можливо, зумовлено недосконалістю гломерулярного фільтра. За умов кадмієвої інтоксикації в СНЗ і СЗ щурів у всі часові проміжки доби за винятком 8.00 год ранку в СНЗ тварин та о 16.00 і 4.00 год у СЗ тварин виявлено чітку протеїнурію (табл.). Концентрація білка в сечі СЗ тварин зростає майже втричі, валова його екскреція за 2 год спостереження збільшувалася у 2,6 раза, стандартизована до клубочкового фільтрату о 8.00 год – у 4,4 раза, о 12.00 год – у 9,2 раза, у нічний період (24.00 год) – у 12 разів. У цілому середньодобовий рівень екскреції білка на 100 мкл/клубочкового фільтрату в СЗ і СНЗ щурів перевищував контрольні дані у 2,6-2,7 раза.

Збільшення мезору екскреції білка у тварин зі зміщенням акрофаз та різними рівнями амплітуди біоритму (рис. 3) свідчить про пошкодження гломерулярно-тубулярних процесів ниркового транспорту протеїнів більш виразно в СЗ щурів.

Отримані дані щодо перебудови хронобіологічної діяльності екскреторної функції нирок не тільки стверджують відому в літературі тезу про нефротоксичність солей кадмію [2,3,7], доведену в дослідях на СЗ тваринах, а й свідчать про вікові відмінності адаптаційної реакції нирок при тривалому надходженні малих доз токсиканту.

Висновки

1. Малих дози кадмію хлориду за субхронічної експозиції порушують циркадіанну організацію екскреторної функції нирок.

2. Враховуючи хроноритмологічні показники (мезор, амплітуда, акрофаза) діурезу, швидкості клубочкової фільтрації, концентрації ендогенного креатиніну в плазмі крові і сечі, екскреції іонів калію та білка більш виразні перебудови циркадіанної організації екскреторної функції нирок виявлено у статевозрілих щурів.

Перспективи подальших досліджень. Для більш переконливої думки про віковий аспект нефротоксичності солей кадмію, зокрема хроноритмічну організацію екскреторної функції нирок, доцільно провести дослідження щодо вікових особливостей накопичення і розподілу металу у тканинах, морфофункціональних змін не лише в нирках, а й інших органах-мішенях і, у першу чергу, - у печінці.

Література

1. Андрусина І.М., Лампека О.Г. Особливості вікової зміни вмісту важких металів і мікроелементів в органах експериментальних тварин// Нариси вікової токсикології / За ред. І.М.Трахтенберга. - К.:Авіцена, 2005. - С. 63-70.
2. Бойчук Т.М., Пішак В.П. Закономірності та особливості дизритмії функції нирок при дії малих доз солей талію, кадмію і свинцю // Бук. мед. вісник. - 1998. - Т. 2, № 3-4. - С. 119-125.
3. Гоженко А.И., Шафран Л.М., Насибуллин Б.А. Нефротоксичность тяжелых металлов: феноменология и патогенез // Тези доп. II з'їзду токсикологів України. - Київ, 2004. - С. 40.
4. Гордієнко В.В., Бойчук Т.М. Онтогенетичні особливості хроноритмів функції нирок у білих щурів // Бук. мед. вісник. - 2002. - Т. 6, № 3-4. - С. 143-147.
5. Егоров Ю.Л., Кириллов В.Ф. Экологическая и гигиеническая регламентация свинца и кадмия в различных средах (обзор литературы) // Мед. труда и пром. экол. - 1996. - № 10. - С. 18-25.
6. Кухарчук О.Л., Кокошук Г.І., Чала К.М. та ін. Вплив гострої затравки щурів хлористим кадмієм на екскреторну функцію нирок за умов водного навантаження // Бук. мед.вісник. - 2001. - Т. 5, № 2. - С. 185-188.
7. Микроэлементозы человека: Этиология, классификация, органопатология / А.П. Авцын, А.А. Жаворонков, М.А. Риш, Л.С. Строчкова. - М.: Медицина, 1991. - 496 с.
8. Наточин Ю.В. Физиология почки: формулы и расчеты. - Л.: Наука, 1974. - 60 с.
9. Нікула Т.Д. Зміна циркадних ритмів аміноацидурії – важливий ренальний компенсаторний механізм на етапах еволюції хронічної ниркової недостатності // Бук. мед.вісник. - 2002. - Т. 6, № 3-4. - С. 62-65.

10. Рябов С.И., Наточин Ю.В. Функциональная нефрология. - СПб.: Лань, 1997. - 304 с.
11. Трахтенберг И.М., Шафран Л.М. Тиоловые яды //Общая токсикология / Под ред. Б.А.Курдьянского, В.А.Филова. - Медицина, 2002. - С. 111-175.
12. Ruggeri P., Previtara B., Ferlazzo G., Nicotina P.A. Cadmium toxic effects in the rat: Kidney damages induced in offsprings born from mothers chronically treated during pregnancy // Acta med. Mediterr. - 1992. - N 3. - P. 217-222.
13. Wormser U., Nir I. Effect of age on cadmium-induced metallothionein synthesis in the rat // Arch. Toxicol. - 1988. - V. 62, №5. - P. 293 - 394.

AGE-RELATED PECULIARITIES OF CHRONORHYTHMS OF THE RENAL EXCRETORY FUNCTION IN RATS UNDER A PROLONGED ACTION OF SMALL DOSES OF CADMIUM CHLORIDE

V.V.Gordienko

Abstract. The author has studied the chronorhythms of the renal excretory function in sexually immature and sexually mature rats against a background of small doses of cadmium chloride (0.03 mg/kg, per os, 30 days). More marked changes of the circadian organization of the renal excretory function indices under cadmium intoxication have been detected in sexually mature animals.

Key words: chronorhythms, renal function, cadmium chloride, sexually mature and sexually immature rats.

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Buk. Med. Herald. - 2006. - Vol.10, №4. - P.27-31

Надійшла до редакції 1.06.2006 року